

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC S PHẠM

NGUYỄN KIẾN THỌ

**MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM CỦA THƠ CA
DÂN TỘC MÔNG THỜI KỲ HIỆN ĐẠI
(TỪ 1945 ĐẾN NAY)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2008

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC S PHẠM

NGUYỄN KIẾN THỌ

**MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM CỦA THƠ CA
DÂN TỘC MÔNG THỜI KỲ HIỆN ĐẠI
(TỪ 1945 ĐẾN NAY)**

**CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM
MÃ SỐ: 60.22.34**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

**NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:
PGS.TS. TRẦN THỊ VIỆT TRUNG**

THÁI NGUYÊN - 2008

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	5
1. Lý do chọn đề tài	5
2. Lịch sử vấn đề.....	6
3. Mục đích, phạm vi nghiên cứu	9
3.1. Mục đích	9
3.2. Phạm vi nghiên cứu	10
4. Nhiệm vụ nghiên cứu.....	10
5. Phương pháp nghiên cứu	11
6. Cấu trúc luận văn	11
PHẦN NỘI DUNG	12
Chương 1. VÀI NÉT VỀ ĐỜI SỐNG VĂN HOÁ XÃ HỘI CỦA DÂN TỘC MÔNG	12
1.1. Một số đặc điểm về cộng đồng dân tộc Mông ở Việt Nam.....	12
1.1.1. Đặc điểm tộc người và điều kiện tự nhiên	12
1.1.2. Đặc điểm phong tục tập quán và sinh hoạt cộng đồng.....	17
1.1.3. Đặc điểm về đời sống tâm linh	24
1.1.4. Đặc điểm về ngôn ngữ, chữ viết	27
1.2. Vài nét về thơ ca dân tộc Mông.....	30
1.2.1. Thơ ca dân gian.....	30
1.2.2. Thơ ca hiện đại	33
Chương 2. THƠ MÔNG THỜI KỲ HIỆN ĐẠI - BỨC TRANH SINH ĐỘNG VỀ THIÊN NHIÊN, CUỘC SỐNG, CON NGƯỜI CỦA MỘT DÂN TỘC ĐẦY BẢN SẮC	41
2.1. Hình ảnh thiên nhiên trong thơ ca dân tộc Mông thời kỳ hiện đại.....	41
2.2. Hình ảnh con người và cuộc sống vùng cao trong thơ dân tộc Mông thời kỳ hiện đại	46

2.2.1. Con người dân tộc Mông chân chất, mạnh mẽ và tài hoa.....	46
2.2.2. Cuộc sống đơn sơ nhưng phong phú và giàu bản sắc	51
Chương 3. MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM VỀ NGHỆ THUẬT TRONG THƠ	
CA DÂN TỘC MÔNG THỜI KỲ HIỆN ĐẠI.....	62
3.1. Dấu ấn của các thể loại thơ ca dân gian trong thơ ca dân tộc	
Mông thời kỳ hiện đại.....	62
3.1.1. Sự vận dụng sáng tạo, hiệu quả vốn tục ngữ, ca dao, dân ca Mông ...	62
3.1.2. Sự vận dụng các hình thức nghệ thuật thơ ca dân gian trong	
thơ dân tộc Mông thời kỳ hiện đại	69
3.2. Ngôn ngữ hình ảnh trong thơ Mông thời kỳ hiện đại.....	73
3.2.1. Ngôn ngữ mộc mạc giản dị, gần gũi với lời ăn tiếng nói hàng	
ngày của đồng bào Mông.....	73
3.2.2. Ngôn ngữ giàu tính biểu cảm, giàu nhạc điệu	77
3.2.3. Ngôn ngữ, hình ảnh mang sắc thái đặc trưng của dân tộc Mông .	78
3.3. Cấu trúc, nhịp điệu trong thơ Mông thời kỳ hiện đại	81
3.3.1. Cấu trúc, nhịp điệu chịu ảnh hưởng của thơ ca truyền	
thống dân tộc Mông.....	81
3.3.2. Xu hướng hiện đại trong cấu trúc, nhịp điệu của thơ ca Mông	
thời kỳ hiện đại.....	83
3.4. Tư duy, diễn đạt trong thơ Mông thời kỳ hiện đại	86
3.4.1. Tư duy trực quan hình ảnh.....	86
3.4.2. Tư duy, diễn đạt mang đậm bản sắc dân tộc Mông	87
PHẦN KẾT LUẬN.....	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO	99

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Thơ ca dân tộc Mông là một bộ phận quan trọng trong nền thơ của các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại. Nó đã góp phần tạo nên sự đa sắc màu cho đời sống thơ ca dân tộc vốn đã rất phong phú và giàu bản sắc. Vì vậy, khi nghiên cứu thơ ca các dân tộc thiểu số Việt Nam không thể không nghiên cứu thơ ca dân tộc Mông - tiếng nói văn học của một dân tộc có số cư dân đông vào hàng thứ tám trong cộng đồng các dân tộc thiểu số Việt Nam và cũng là một dân tộc có truyền thống văn hoá rất độc đáo và đặc sắc.

Trong quá trình nghiên cứu về thơ ca các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại, đã có những tác giả có sự quan tâm đến việc tìm hiểu thơ ca của dân tộc Mông. Tuy nhiên, những nghiên cứu này mới chỉ dừng lại ở việc tuyển chọn và giới thiệu thơ của một số tác giả dân tộc Mông trong các tuyển tập thơ ca các dân tộc thiểu số nói chung; hoặc điếm qua tên tuổi của một số nhà thơ người Mông đã phần nào trở nên quen thuộc trong số các nhà thơ dân tộc thiểu số như: Mã A Lềnh, Mùa A Sáu, Hùng Đình Quý... Nhìn chung, tất cả các công trình nghiên cứu, bài viết nói trên - dù trực tiếp hay gián tiếp liên quan đến thơ ca hiện đại dân tộc Mông - cũng mới chỉ dừng lại ở mức độ điếm qua, như những nét phác thảo, chưa toàn diện và hệ thống, chưa làm nổi bật được những nét đặc sắc cũng như những đóng góp của thơ ca hiện đại dân tộc Mông đối với nền thơ ca các dân tộc thiểu số nói riêng và nền thơ ca Việt Nam hiện đại nói chung. Do đó, rất cần thiết phải có một công trình nghiên cứu chuyên biệt, nghiên cứu một cách hệ thống và thấu đáo, nhằm chỉ ra những đặc điểm cơ bản về nội dung và nghệ thuật, sự vận động và phát triển cũng như những giá trị của thơ ca hiện đại dân tộc Mông trong việc góp phần

tạo nên một nền thơ ca dân tộc thiểu số nói riêng, thơ ca Việt Nam hiện đại nói chung, phong phú và giàu bản sắc dân tộc. Chính vì vậy, chúng tôi đã lựa chọn đề tài “*Một số đặc điểm của thơ ca dân tộc Mông thời kỳ hiện đại (từ 1945 đến nay)*” cho luận văn của mình.

Vốn là một cán bộ của Trung tâm đào tạo bồi dưỡng cho cán bộ giáo viên các dân tộc tỉnh Thái Nguyên, lại có dịp tiếp xúc nhiều với cộng đồng dân tộc Mông, tôi rất yêu quý và trân trọng những nét đẹp văn hoá mang tính bản sắc và đặc biệt là thơ ca của dân tộc Mông (cả thơ ca truyền thống và thơ ca hiện đại). Vì vậy, nếu đề tài được thực hiện thành công, tôi hy vọng sẽ góp phần nhỏ bé của mình vào việc chỉ ra được những vẻ đẹp đặc trưng, mới lạ và độc đáo của thơ ca dân tộc Mông. Mặt khác, qua việc thực hiện đề tài, người viết cũng muốn góp thêm một tiếng nói vào việc giữ gìn, bảo tồn những nét đẹp của bản sắc văn hoá dân tộc Mông, cũng như mong muốn thực hiện được chủ trương đưa vào chương trình giảng dạy các tác phẩm văn học dân tộc thiểu số - trong đó có các tác phẩm thơ ca hiện đại dân tộc Mông- trong nhà trường phổ thông, cao đẳng, đại học hiện nay, đặc biệt là các trường thuộc khu vực miền núi phía Bắc.

2. Lịch sử vấn đề

Theo tìm hiểu bước đầu của chúng tôi thì tình hình nghiên cứu về thơ ca dân tộc Mông (cũng như thơ ca các dân tộc thiểu số khác) mới chỉ được bắt đầu từ những năm 60 của thế kỷ XX trở lại đây. Mặc dù đã có một số thành tựu nhất định nhưng nhìn chung, việc giới thiệu, nghiên cứu và phê bình văn học các dân tộc thiểu số ở nước ta hiện nay còn nhiều hạn chế, còn lâm vào tình trạng “*rời rạc, lẻ tẻ, chắp vá...*” (Lò Ngân Sùn). Một phần do tình trạng “*ảnh hưởng của văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số còn khá mờ nhạt trong nhận thức và đánh giá của xã hội*” [25;10], dẫn đến nhiều tác giả, tác phẩm chưa được chú ý, “*nhiều thực tế phong phú chưa được tổng kết, thậm chí*

chưa được tập hợp lại một cách tương đối hệ thống; nhiều vấn đề lí luận và thực tiễn chưa được xới ra xem xét, nghiên cứu chặt chẽ, thấu đáo” (Nguyễn Ngọc).

Về thơ ca dân tộc Mông nói chung, cho đến nay đã có một số công trình nghiên cứu, song chủ yếu là về thơ dân gian với các công trình sưu tầm, tuyển chọn và giới thiệu dân ca Mông như: *Dân ca Mèo* (Doãn Thanh, Nxb Văn học 1967). Các cuốn sách giới thiệu các tác phẩm văn học dân gian do Ty Văn hoá Thông tin các tỉnh Hà Giang, Nghĩa Lộ, Hoàng Liên Sơn xuất bản trong khoảng thời gian từ 1971 đến 1978; năm 1984, cuốn *Dân ca Mông* được tác giả Doãn Thanh biên soạn lại và xuất bản với lời giới thiệu của nhà thơ Chế Lan Viên. Từ 1994 đến nay, Nhà xuất bản Văn hoá Dân tộc lần lượt giới thiệu một số tác phẩm sưu tầm dân ca, tục ngữ, câu đố dân tộc Mông của tác giả Hùng Đình Quý, Hờ A Di, Lê Trung Vũ, đặc biệt là việc xuất bản 6 tập *Dân ca HMông* do nhà thơ, nhà sưu tầm văn học dân gian Hùng Đình Quý biên soạn. Theo khảo sát của chúng tôi, một công trình nghiên cứu có tính hệ thống, qui mô và toàn diện hơn cả là đề tài, luận văn Thạc sĩ của Hùng Thị Hà: *Thơ ca dân gian HMông* (2003).[17]

Nên có thể nói, thơ ca dân tộc Mông thời kỳ hiện đại là mảng nghiên cứu hiện nay còn bỏ ngỏ, ngoại trừ một số các công trình mang tính chất tập hợp, tuyển chọn và giới thiệu thơ văn các dân tộc thiểu số, trong đó có dân tộc Mông, như: *Hợp tuyển thơ văn các dân tộc thiểu số Việt Nam 1945 - 1985* (Nxb Văn hoá, 1981); tuyển tập *Thơ các dân tộc thiểu số Việt Nam thế kỷ XX* (Nxb Văn hoá Dân tộc, 2000); hay các tác phẩm chuyên sâu về nghiên cứu, phê bình văn học các dân tộc thiểu số (ít nhiều có liên quan đến thơ văn hiện đại dân tộc Mông) như: *40 năm văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam* (Nxb Văn hoá Dân tộc, 1985); *Văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại* của Lâm Tiến (Nxb Văn hoá Dân tộc, 1995); *Vấn đề đặt ra với các nhà thơ dân tộc thiểu số* của Lò Ngân Sủn (Nxb Văn hoá Dân tộc, 2002)

Một điều dễ nhận thấy là hầu như tất cả các công trình nghiên cứu này chỉ điếm qua mảng văn học dân tộc Mông, đặc biệt là thơ hiện đại như một cách để “nói cho đủ”. Trong đó *Văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại* của nhà nghiên cứu, phê bình văn học Lâm Tiến có thể coi là một công trình nghiên cứu qui mô nhất về văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại từ trước cách mạng tháng tám năm 1945 trên cả ba lĩnh vực: Thơ, văn xuôi và kịch. Tuy nhiên, công trình này mới chỉ đi sâu nghiên cứu đánh giá về một số tác giả tác phẩm tiêu biểu của các dân tộc thiểu số xét trên từng giai đoạn lịch sử, chứ chưa phác thảo về diện mạo cũng như chưa đi sâu nghiên cứu về đặc điểm văn học nói chung và thơ ca nói riêng của từng dân tộc. Vì thế, thơ ca hiện đại dân tộc Mông cũng không được đề cập ngoài vài dòng điếm tên các tác giả, tác phẩm nhằm minh hoạ cho việc phân tích, diễn giải một luận điếm nào đó của người viết; cuốn *Vấn đề đặt ra với các nhà thơ dân tộc thiểu số* của Lò Ngân Sủn đi sâu bàn luận thơ ca của các tác giả dân tộc thiểu số. Trong đó, một vài nhà thơ hiện đại dân tộc Mông cũng đôi lần được nhắc đến cùng với những đánh giá, bình xét về đặc điếm thơ của các tác giả này.

Năm 2008, Viện Văn học đã nghiệm thu đề tài khoa học *Thơ dân tộc ít người giai đoạn 10 năm cuối thế kỷ XX - truyền thống và hiện đại* của nhóm tác giả Hà Công Tài, Nguyễn Thị Thanh Lưu, Đỗ Thị Thu Huyền. Lý do mà các tác giả đưa ra khi chọn nghiên cứu đề tài này là, thơ dân tộc ít người giai đoạn 10 năm cuối thế kỷ XX (1990 - 1999) có những thành tựu nhất định, biểu hiện ở việc xuất hiện những “*tác giả thật đặc sắc*”, đã gây được “*những ảnh hưởng không chỉ đến sáng tác văn học dân tộc thiểu số mà cả sáng tác văn học nói chung*”. Đây được coi là cơ sở bước đầu để “*triển khai nghiên cứu, tổng kết 50 năm xây dựng văn học dân tộc thiểu số (từ sau Cách mạng thành công tháng 8/1945)*” [59]. Nhìn chung, đây là một công trình nghiên cứu nghiêm túc, công phu và khá toàn diện trong nhìn nhận, đánh giá những thành tựu của thơ ca các

dân tộc thiểu số. Đặc biệt là việc bước đầu đánh giá mối quan hệ giữa thơ ca dân gian và thơ ca hiện đại của các dân tộc ít người qua khảo sát hệ thống biểu tượng, cùng với việc giới thiệu một số chân dung tác giả tiêu biểu đại diện cho thơ ca hiện đại các dân tộc thiểu số. Tuy nhiên, do khuôn khổ và nội dung của đề tài, thơ ca hiện đại dân tộc Mông (cũng như một số dân tộc thiểu số khác) chưa được các tác giả xem xét và đánh giá một cách đúng mức.

Có thể khẳng định một điều: Tất cả những công trình, bài viết về thơ ca dân tộc Mông thời kỳ hiện đại, cho đến nay mới chỉ dừng lại ở phạm vi nhỏ lẻ, tản mạn (cả dưới góc độ tác phẩm và tác giả), mà chưa đi sâu vào phân tích, đánh giá và chỉ ra những đặc điểm cụ thể về nội dung và nghệ thuật. Vì thế, cũng có thể khẳng định, cho đến nay, chưa có một công trình khoa học nào nghiên cứu một cách toàn diện, có hệ thống về thơ ca hiện đại dân tộc Mông. Điều đó dẫn tới sự cần thiết về việc phải nghiên cứu văn học Mông nói chung và thơ ca hiện đại Mông nói riêng một cách thấu đáo và nghiêm túc, để thấy được diện mạo thơ ca hiện đại của một dân tộc vốn có truyền thống văn hoá lâu đời, có những bản sắc riêng độc đáo. Mặt khác, đó cũng chính là những động thái hết sức tích cực trong việc góp phần bảo tồn và phát triển một nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong giai đoạn hội nhập quốc tế một cách toàn diện hiện nay.

3. Mục đích, phạm vi nghiên cứu

3.1. Mục đích

Nghiên cứu đề tài “***Một số đặc điểm thơ ca dân tộc Mông thời kỳ hiện đại (từ 1945 đến nay)***”- luận văn nhằm chỉ rõ những đặc điểm về nội dung và nghệ thuật của thơ ca hiện đại dân tộc Mông. Đồng thời khẳng định những đóng góp tích cực của thơ ca dân tộc Mông đối với sự phát triển của thơ ca các dân tộc thiểu số nói riêng, góp phần tạo nên sự phong phú, đa dạng của nền thơ ca Việt Nam hiện đại nói chung.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Để thực hiện luận văn, chúng tôi đã đọc, tham khảo và nghiên cứu các loại tài liệu sau:

- Các tác phẩm thơ của các tác giả dân tộc Mông từ 1945 đến nay.
- Một số tác phẩm thơ dân tộc Mông trước 1945, đặc biệt là thơ ca dân gian Mông (để so sánh đối chiếu).
- Một số tác phẩm thơ của các dân tộc thiểu số khác nhằm so sánh, đối chiếu, làm nổi bật những đặc điểm riêng biệt của thơ ca hiện đại dân tộc Mông.
- Các công trình, bài nghiên cứu về thơ ca dân tộc Mông nói riêng và thơ ca các dân tộc thiểu số nói chung.
- Một số tài liệu về lí luận, lí thuyết có liên quan đến đề tài.

4. Nhiệm vụ nghiên cứu

Luận văn cố gắng làm sáng tỏ và đi đến khẳng định những đặc điểm nổi bật của thơ ca dân tộc Mông thời kỳ hiện đại ở hai phương diện cơ bản:

- Phản ánh những nét đặc sắc về đời sống văn hoá, tinh thần của dân tộc Mông (thiên nhiên, con người, những phong tục tập quán, sinh hoạt cộng đồng, đời sống tâm linh...) thông qua những sáng tác của các nhà thơ hiện đại dân tộc Mông (trong sự đối chiếu, so sánh với thơ ca hiện đại của các dân tộc anh em khác).
- Nghiên cứu một số hình thức nghệ thuật được sử dụng một cách đặc sắc và hiệu quả (ngôn ngữ, hình ảnh thơ, hình thức kết cấu, lối tư duy, diễn đạt...) của các nhà thơ dân tộc Mông. Qua đó, chỉ ra sự kế thừa một cách sáng tạo, độc đáo những giá trị nghệ thuật của thơ ca dân gian, cũng như sự phát triển, sự cách tân của các nhà thơ dân tộc Mông thời kỳ hiện đại.

Từ việc nghiên cứu, tìm hiểu những đặc điểm cơ bản của thơ ca dân tộc Mông từ sau 1945 đến nay, luận văn đi đến khẳng định những thành tựu và